

prof. dr hab. Józefa Bałachowicz
Akademia Pedagogiki Specjalnej
ul. Szczęśliwicka 40
02-353 Warszawa

Warszawa, 04.07.2023 r.

**Ocena dorobku naukowego Pana doktora Eugeniusza Szymika i rozprawy
habilitacyjnej pt. *Dramowa interpretacja baśni w kontekście kształtowania relacji
interpersonalnych dzieci w wieku wczesnoszkolnym w postępowaniu o nadanie stopnia
doktora habilitowanego nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika***

Dokonując oceny osiągnięcia naukowego doktora Eugeniusza Szymika, ubiegającego się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, kieruję się kryteriami określonymi w art. 219 ust. 1 pkt. 2 i 3 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2020 poz. 85, z późn. zm). W szczególności ocenie poddaję jakość naukową monografii pt. *Dramowa interpretacja baśni w kontekście kształtowania relacji interpersonalnych dzieci w wieku wczesnoszkolnym*. (Radom: Wydawnictwo Naukowe Łukasiewicz – Instytut Technologii Eksploatacji, 2021, ss.327), wskazanej w autoreferacie jako osiągnięcie naukowe.

1. Droga naukowa Habilitanta

Pan dr Eugeniusz Szymik ukończył studia filologiczne (literaturoznawcze) oraz studium przedmiotowo-metodyczne z zakresu filologii polskiej. Na jego rozwój profesjonalny i naukowy ma wpływ wczesna fascynacja dramą jako metodą aktywizacji uczniów w procesie uczenia się. Jak sam napisał, szczególne piętno na jego podejściu do interpretacji utworów literackich za pomocą technik dramowych odcisnęły kontakty z pionierkami metody dramy w Polsce – Krystyną Pankowską i Anną Dziedzic. (s. 26), co zaowocowało poszukiwaniem własnych rozwiązań metodycznych jako nauczyciela polonisty na różnych poziomach kształcenia oraz licznymi publikacjami z zakresu roli dramy w edukacji i procesach wychowawczych. Na podstawie swoich dokonań przedstawionych w rozprawie zatytułowanej „Utwór literacki w odbiorze szkolnym (badania z wykorzystaniem dramy)” dr Eugeniusz Szymik w roku 2000 uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych nadanym przez Wydział Filologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Pan dr E. Szymik karierę nauczyciela akademickiego rozpoczął 2002 roku w Górnośląskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Mysłowicach, następnie w Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, w Gliwickiej Wyższej Szkole Przedsiębiorczości, od 2014 roku do chwili obecnej pracuje w Uniwersytecie Śląskim, w Instytucie Pedagogiki.

Pan dr Eugeniusz Szymik w 2022 roku złożył wniosek o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika, wskazując osiągnięcie: Badania nad dramą w procesie wychowania i edukacji, które zostało udokumentowane monografią naukową pt. *Dramowa interpretacja baśni w kontekście kształtowania relacji interpersonalnych dzieci w wieku wczesnoszkolnym*. (Radom: Wydawnictwo Naukowe Łukasiewicz – Instytut Technologii Eksploatacji, 2021, ss.327).

2. Ocena najważniejszego osiągnięcia naukowego Pana doktora Eugeniusza Szymika

Pan dr Eugeniusz Szymik za swoje główne osiągnięcie naukowe, będące podstawą jego wniosku o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika, wskazał autorską monografię naukową pt. *Dramowa interpretacja baśni w kontekście kształtowania relacji interpersonalnych dzieci w wieku wczesnoszkolnym*. (Radom: Wydawnictwo Naukowe Łukasiewicz – Instytut Technologii Eksploatacji, 2021, ss.327).

Wspomniana rozprawa jest ważnym etapem w rozwoju indywidualnym Habilitanta, o czym sama napisał w Autoreferacie. Niewątpliwie tak jest, wieńczy ona okres poszukiwania "nowatorskich metod pracy z uczniem, które mają aktywizować uczestników zajęć (lekcji)" (Autoreferat, s. 4), a entuzjizm i wieloletni wkład Habilitanta w eksplorację podjętej tematyki dydaktycznej i badawczej zasługują na uznanie. Niemniej efekt finalny tych działań w postaci przedstawionej monografii nie mogę ocenić pozytywnie, chociaż zgadzam się z Panem doktorem, że przyjęte "podejście do dramy jako metody umożliwiającej kształtowanie właściwych nastawień życiowych wychowanków wydaje się być nowatorskie (...) (Autoreferat s. 4)

Na początek pragnę stwierdzić, że autorski pomysł badań postrzegam jako problem ważny, znaczący naukowo i istotny praktycznie, szczególnie w czasie poszukiwania pogłębionych badań nad rozwojem społecznym dzieci. W te poszukiwania wpisuje się też cel badawczy przyjęty przez dra Eugeniusza Szymika, jakim jest "(...) próba odpowiedzi na pytanie, czy i w jaki sposób dramowa interpretacja baśni może kształtować właściwe relacje interpersonalne wśród uczniów edukacji wczesnoszkolnej" (Aut. s. 4). Habilitant przyjął, że : "Metoda dramy wspomaga proces wychowawczy poprzez rozwijanie u uczniów wyobraźni, postaw twórczych, inteligencji emocjonalnej i empatii. (...) Jednym z celów dramy jest zrozumienie drugiego człowieka i świata" (2021, s. 49). A więc metoda dramy w procesie edukacyjnym służy procesowi indywidualizacji i uspołecznieniu. Jak przebiegają te procesy? Jak można je zrozumieć i opisać z odniesieniem do etapu edukacji wczesnoszkolnej? W jaki

sposób drama pomaga w procesie edukacji we wspieraniu relacji interpersonalnych między dziećmi? Jak można rozwijać edukacyjnie za pomocą dramy procesy intersubiektywności? Są to pytania znaczące dla pedagogiki wczesnoszkolnej. Moje uwagi do niniejszej monografii nie dotyczą więc samej idei podjęcia badań, lecz prowadzenia i wykonania projektu naukowego.

Na podstawie analizy treści i konstrukcji monografii pt. *Dramowa interpretacja baśni w kontekście kształtowania relacji interpersonalnych dzieci w wieku wczesnoszkolnym* starałam się odczytać intencje badawcze Autora, spojrzeć na pracę jako pewną zapowiedź samodzielności naukowej, dojrzałości do prowadzenia zespołów naukowych, doktoratów, wskazać obszary oryginalności naukowej Habilitanta, nowe pola problemowe itp. Uważna analiza monografii habilitacyjnej utwierdziła mnie w przekonaniu, że jest to praca bardziej o charakterze aplikacyjnym, z pewnymi zastrzeżeniami może być kierowana do praktyków, ale brakuje w niej twórczości naukowej, oryginalności podjętych wątków czy nowych ujęć badawczych.

Część teoretyczna pracy w zasadzie jest napisana poprawnie pod względem merytorycznym, ale nie ma charakteru autorskiego. Jest raczej przeglądem bardziej znaczących lub mniej znaczących wypowiedzi w zakresie podjętego problemu, ale rama teoretyczna badań, jej konstrukcja nie jest wyraźnie osadzona w podejściach naukowych, paradygmatach, modelach itd., w związku z tym nie spełnia przypisanego jej zadania. Wprawdzie Habilitant rozpoczął rozdział pierwszy od osadzenia dramy i jej zaznaczenia w procesie rozwoju i wychowania człowieka w zmieniającym się świecie, co mogło sugerować wpisanie pracy w nurt humanistycznego myślenia i wybór paradygmatów z obszaru nauk humanistycznych i społecznych jako podstawy dalszych poszukiwań, to jednak tak się nie stało. Także sam Autor w *Autoreferacie* prezentuje w sposób przeglądowy problematykę w kolejnych trzech rozdziałach monografii, które można zaliczyć do części teoretycznej, następująco: *scharakteryzowałem dramę...*, *zarysowałem zagadnienie... przedstawiłem kwestie...*, *dokonałem przeglądu...*, *poświęciłem zagadnieniom...* Użyty w prezentacji język oddaje sposoby percepcji i kategorie myślenia w budowaniu narracji naukowej. Generalnie, analiza treści dotyczących znaczenia dramy dla procesu wychowania (s. 48) i dalszych - związanych z kształtowaniem relacji interpersonalnych dzieci w wieku wczesnoszkolnym - w perspektywie zamierzeń badawczych jest powierzchowna i nie wyjaśnia procesów oraz mechanizmów społecznego uczenia się dzieci. A podsumowanie rozdziału pt. *Wychowawcze walory dramy* następująco: *Nie ulega wątpliwości, że drama odgrywa ogromną rolę w*

procesie wychowania dzieci i młodzieży, bowiem wspomaga ich integralny rozwój (2021, s. 54), nie świadczy o umiejętności prowadzenia dyskursu naukowego.

Powyższe uwagi mogą też dotyczyć treści rozdziału trzeciego, obejmującego problematykę *kształtowania relacji interpersonalnych dzieci w wieku wczesnoszkolnym*. Autor nie buduje ramy teoretycznej dla rozumienia i interpretacji kategorii wymagających ujęcia interdyscyplinarnego, a jest to przegląd różnych aspektów rozwoju społecznego dziecka na podstawie podręczników akademickich, haseł encyklopedycznych i pryncypialnych artykułów. Na ile one pomogły one skonkretyzować epistemologiczne i metodologiczne podstawy koncepcji badań własnych świadczy podsumowanie zamieszczone na s. 108 analizowanej monografii. Ogólność stwierdzeń dotyczących rozwojowych funkcji dramy w zakresie poznawczym, emocjonalnym i społecznym dziecka nie mogą służyć wskaźnikowaniu zmiennych, podobnie stwierdzenie dotyczące dwukierunkowości relacji interpersonalnych. Krótko mówiąc, budowanie modelu badań naukowych na podstawie dowolnie wybranych źródeł literatury jest znaczącym uchybieniem merytorycznym w konstruowaniu części teoretycznej.

W przestrzeni badawczej minionych dekad pojawiły się wyraźne punkty zwrotne, które zapoczątkowały zmianę w poglądach na uczenie się i rozwój dziecka, pokazywano ich wielość i dyskursywność. Przedmiotem zainteresowań badawczych stopniowo stawał się nie tyle produkt, ile sam proces uczenia się i udział jego uczestników. Problematyka socjalizacji i wychowania dziecka również odeszła od orientacji normatywnej do interpretatywnej, od funkcjonalnej teorii do interakcyjnej, a dokładniej do konstruktywizmu społecznego i interakcjonizmu symbolicznego. Badacze pokazują dzieci jako aktywnych aktorów w świecie społeczno-kulturowym i eksponują ich rolę w rekonstrukcji kultury. Wprawdzie dr Eugeniusz Szymik w Autoreferacie (s. 5) napisał, że badania prowadził "(...) w nowym ujęciu, w odniesieniu do podmiotowo-kreatywnego paradygmatu edukacji". Mogę częściowo zgodzić się z tym stwierdzeniem, o ile Habilitant wskazuje na kreatywny wymiar dramy, to odniesienie do procesu edukacji uczniów młodszych ma charakter normatywny, rodzaj wpływu na zachowania i sumowanie się doświadczeń. W koncepcjach społeczno-kulturowych w charakterystyce zmian rozwojowych osoby odchodzi się od modeli linearnych, do bardziej kompleksowych, interakcyjnych, transakcyjnych i wielopoziomowych, dynamicznych itp. W analizowanej monografii pt. *Dramowa interpretacja baśni w kontekście kształtowania relacji interpersonalnych dzieci w wieku wczesnoszkolnym* zabrakło dyskursywnego ujęcia podmiotowo-kreatywnego paradygmatu edukacji, by faktycznie zbudować nośną konstrukcję teoretyczną dla powiązania elementów

kulturowych, społecznych, biopsychicznych, poznawczych, kontekstowych itp. Edukacja jest formą praktyki społecznej, a zatem społeczny model konstruowania ludzkiego świata i uczenia się dobrze by służył przywołanej *triadzie: drama -baśń -wychowanie* (Autoreferat, s. 5).

Pan dr E. Szymik główny cel badań określił następująco, *czy i w jaki sposób udział uczniów klas trzecich szkoły podstawowej w lekcjach dramowych z wykorzystaniem baśni wpływa na rozwój ich relacji interpersonalnych, w tym przekonań i postaw* (109). Natomiast problem główny pracy sformował następująco: *czy i w jaki sposób udział uczniów klas trzecich szkoły podstawowej w lekcjach dramowych z wykorzystaniem baśni warunkuje rozwój ich relacji interpersonalnych, w tym przekonań i postaw*, a więc wyraźnie skłania się do wyboru modelu transakcyjnego rozwoju. Ale już w rozwinięci hipotezy głównej przyjmuje, że *istnieje związek przyczynowo-skutkowy* pomiędzy lekcjami dramowymi a relacjami interpersonalnymi. (Rozumiem, że w tym twierdzeniu wkradło się uproszczenie, gdyż inaczej trudno wyjaśnić wskazanie takiej zależności). Natomiast celem teoretyczno-poznawczym podjętych badań jest zdobycie wiedzy na temat relacji ukształtowanych pod wpływem działań dramowych, a przy tym określenie związku między płcią a postawami i przekonaniami, między problemami środowiska rodzinnego a postawami i przekonaniami dzieci. Do rozstrzygnięć empirycznych, za najbardziej przydatną metodę Habilitant wybrał eksperyment pedagogiczny, oparty na technice grup równoległych. Uzasadnił swój wybór odwołaniem do publikacji z 1967 roku na temat przekonań, zapominając o rekonstrukcji paradygmatów ontologicznych, epistemologicznych i metodologicznych.

Eksperyment polegał na wprowadzeniu do jednej klasy III zmian w postaci cyklicznych zajęć dramowych z wykorzystaniem siedmiu baśni, *które pozwoliły na omówienie wybranych problemów wychowawczych z zakresu relacji interpersonalnych* (s. 113). Lekcje dramowe były prowadzone w jednej klasie w odstępie jednego miesiąca przez Autora monografii, co sam uznał za niezbędne dla spełnienia istotnych wymogów badań naukowych (s. 116). Badania podstawowe były prowadzone w roku szkolnym 2018/2019 w środowisku miejskim. Do pomiaru zmiennych zależnych Autor zastosował celowo skrócony kwestionariusz, zaczerpnięty z pracy autorstwa Ewy Wysockiej i Joanny Góźdź pt.: *Kwestionariusz Nastawień Intrapersonalnych, Interpersonalnych i Nastawień wobec Świat*. Spośród 70 pytań w Kwestionariuszu Autor wybrał 20 pytań, ściśle związanych z tematem badań i one posłużyły do pomiarów efektów eksperymentu. Wprawdzie Autor wsparł swój wybór pytań do Kwestionariusza oceną grupy ekspertów za pomocą ankiety, to nic nie wiemy na temat ich kompetencji i klucza wyboru. Zastosowanie jednego narzędzia składającego się z

20 pytań, bez procesu walidacji, do pomiaru zmiennych w eksperymencie pedagogicznym w zakresie efektów wychowawczych podważa wiarygodność naukową badań. Wprawdzie Autor opisał szczegółowo sposób wyłonienia grupy eksperymentalnej i kontrolnej z zastosowaniem procedury statystycznej, podjął działania *w celu przeprowadzenia weryfikacji wewnętrznej eksperymentu, aby uzyskać pewność, że zmiany badanych relacji i postaw są efektem wyłącznie bodźca eksperymentalnego* (s. 135), opisał etapy badań, w tym badania uzupełniające, to jednak poziom relacji interpersonalnych, przekonań i postaw uczniów klas III mierzył za pomocą jednego, skróconego Kwestionariusza na etapie badań wstępnych i końcowych (*pretest - posttest*). Dla porównania istotności różnic wykorzystano test t-Studenta dla małych prób (s. 160).

Mimo poczynionych zastrzeżeń do konstrukcji projektu badań, chciałam przyjrzeć się *Analizie wyników eksperymentu w oparciu o procedurę Kwestionariusza* (2021, s. 208). Na podstawowe pytanie badawcze Autor odpowiada: *Wyższe przyrosty w grupie eksperymentalnej sugerują pozytywną reakcję na bodziec eksperymentalny (lekcje z dramy z wykorzystaniem baśni). W obu grupach dzieci z problemami rodzinnymi odnotowano spadek poziomu relacji, przy czym w grupie eksperymentalnej spadek ten był niższy, co także przemawia za pozytywną reakcją bodźca eksperymentalnego. Podobny wniosek można wysnuć co do wpływu płci (...)* (s. 212). Podobne analizy trudno uznać za przekonujące, co potwierdzają uwagi końcowe przedstawione przez Autora monografii (2021, s. 221). Stwierdza on: *Wydaje się, że główną przyczyną zróżnicowania relacji między klasami jest niewłaściwy sposób formowania klas pierwszych, co przekłada na klasy z dziećmi najzdolniejszymi i mniej zdolnymi, z grzecznymi i ułożonymi oraz nadpobudliwymi i niezdiscyplinowanymi*. I dalej Habilitant postuluje: *Skoro wyrównany poziom relacji w różnych klasach stwarza wszystkim uczniom równe szanse na ich rozwój emocjonalny, społeczny, poznawczy i moralny, to powinno się dążyć do zapewnienia odpowiednich warunków na początku edukacji szkolnej, a nie tylko skupiać się na bieżących problemach* (2021, s. 221). Pominę dalsze uwagi końcowe, które nie mają nic wspólnego z prowadzonym eksperymentem, ponadto świadczą o nieznajomości podstaw pedagogiki wczesnoszkolnej.

Oczekiwałam, że ważne poznawczo, dojrzałe pod względem merytorycznym chociaż będzie podsumowanie badań oraz dyskusja wyników jako zwieńczenie, zintegrowanie dotychczasowych ustaleń statystycznych, prowadzące do nowych propozycji w obszarze edukacji wczesnoszkolnej. Niestety tak nie jest.

Efekty eksperymentu i ich interpretację Habilitant przedstawia w *Zakończeniu* monografii. Odnosząc się do głównego celu projektu badań, Autor przywołuje wcześniejsze

ustalenia. Ale odpowiedź na pytania badawcze wymagałaby na początek zbudowania podstawy teoretycznej o charakterze interdyscyplinarnym i wzbogacenia dotychczasowych analiz pedagogicznych o socjologiczne wyjaśnienia kategorii socjalizacji i wychowania, o psychologiczne mechanizmy rozumienia innego, przyjmowania perspektywy społecznej, a szczególnie tworzenia "indywidualnej teorii umysłu", jej rozwoju na etapie edukacji wczesnoszkolnej. Ponadto wyjaśnienia procesu intersubiektywności, który jest ważny dla rozwoju relacji interpersonalnych. Ważnym elementem intersubiektywności w komunikowaniu się i procesie uczenia się jest eksterioryzacja, czyli proces uzewnętrznienia "zawartości swojego umysłu", dzielenia się rozumieniem sytuacji, co daje możliwość wzajemnego rozumienia i społecznego negocjowania znaczeń. Eksterioryzacja pozwala poddać wspólnej refleksji treść myślenia osób wchodzących w interakcję, a więc raz jest ekspresją, komunikowaniem znaczeń, drugi raz – ich rekonstrukcją - jednostka poddaje refleksji swoje myśli, zawartość pamięci itd. Eksterioryzacja pełni funkcję integracyjną i poznawczą. Dzięki temu procesowi umysł staje się elementem świata zewnętrznego, który mogą podzielać dzieci i dorośli. Rozwój polega na stopniowym dochodzeniu przez dziecko do podzielenia nie tylko doświadczeń, ale i znaczeń, gdzie język, symbole i poznawanie zakorzenionych w kulturze narracji pozwala głębiej włączać się w praktyki kulturowe i społeczne. Bez interdyscyplinarnego wyjaśnienia praktyk kulturowych i społecznych, które miały miejsce na zajęciach dramowych trudno interpretować zachodzące procesy i uzyskane efekty. Chyba stąd w interpretacji wyników Autor odwołuje się do swoich doświadczeń i przekonań, które nie podlegały weryfikacji w czasie eksperymentu (np. "Prowadzenie lekcji dramowych utwierdziło mnie w przekonaniu, że proces percepcji baśni ulega zmianom w dzisiejszych czasach") (s. 228). Ogólnie autorska ocena pedagogiczna efektów wychowawczych wykorzystanych baśni jest powierzchowna (np. s. 229). Natomiast zgadzam się z Habilitantem, że metoda dramy ma charakter wspierający procesy autorefleksji i refleksji nad umysłem innego i może też mieć cel profilaktyczny.

Przedstawione przez Autora monografii na s. 232 postulaty praktyczno-wdrożeniowe są sprzeczne z rozumieniem humanistycznych i demokratycznych wartości edukacji.

Biorąc pod uwagę powyższe oceny warstwy teoretycznej i metodologicznej monografii autorstwa Pana doktora Eugeniusza Szymika pt. *Dramowa interpretacja baśni w kontekście kształtowania relacji interpersonalnych dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, stwierdzam, że nie spełnia ona kryteriów pozytywnej oceny jakości naukowej w postępowaniu habilitacyjnym.

2. Opinia o osiągnięciach naukowo-badawczych wskazanych przez Habilitanta

Ogólna liczba publikacji Pana doktora Eugeniusza Szymika po uzyskaniu stopnia naukowego doktora jest znaczna, o czym świadczy zamieszczony przez niego wykaz liczbowy. Łącznie obejmuje on 3 monografie samodzielne i 2 współautorskie oraz 47 artykułów w czasopiśmie i 35 rozdziałów w monografiach, w tym zasadnicza część dotyczyła tematyki dramy. Oprócz tego Habilitant przygotował liczne materiały metodyczne i wiele innych. Był redaktorem dwóch części monografii naukowej pt. *Homo creator w wymiarze społecznym, kulturowym i ekonomicznym w XXI wieku*. Cz.1 i 2. Gliwice: Gliwicka Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości, 2015.

W ocenie parametrycznej MNiSW za wszystkie teksty Habilitant otrzymał łącznie 1194 punkty, w tym 842 punkty MNiSW za publikacje o charakterze pedagogicznym (Załącznik 4b). Wskaźnik liczby cytowań Index Hirscha - według Web of Science - 1, a w bazie Google Scholar (Publish or Perish) liczba cytowań prac Habilitanta wynosi 60 (stan z 19.06.2023).

Ponadto Habilitant przedstawiła 54 referaty na konferencjach naukowych - krajowych i międzynarodowych, w tym 14 na konferencjach zagranicznych, np. w Brnie, Moskwie, Bańskiej Bystrzycy, Hradec Králové. Efektem tych konferencji są publikacje Pana doktora E. Szymika w języku angielskim, np. „Drama method in the work of early childhood education teachers” w książce pt. “School, curriculum and teacher in the second decade of the 21st century. Polish-Slovak confrontation”, pod red. B. Kosovej i M. Musioła.

W dorobku naukowym Habilitanta na podkreślenie zasługuje jego współpraca w latach 2015-2017 z naukowcami z Katedry Przedszkolnej i Elementarnej Edukacji Uniwersytetu Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy (Słowacja), której efektem był projekt naukowo-badawczy pod kierownictwem Habilitanta: „Homo creator w wymiarze społecznym, kulturowym i ekonomicznym” w 2015 roku, w którym uczestniczyły pracownice naukowo-dydaktyczne UMB w Bańskiej Bystrzycy, mgr Lívia Nemcová i dr Lenka Rovňanová.

Habilitant podaje również inne publikacje przygotowane we współpracy z naukowcami zagranicznymi, np.

Zuzana Kováčová, Eugeniusz Szymik: Drama (kreatywna) w szkole podstawowej na Słowacji, „Journal of Modern Science”, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie, Józefów, 2017, nr 2, s. 61 – 70, ISSN 1734 – 2031;

Eugeniusz Szymik, Zuzana Kováčová: Theatrical and quasi-theatrical forms in first stages of school education in Poland, „Journal of Modern Science”, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie, Józefów, 2017, nr 4, s.65 – 76, ISSN 1734 – 2031.

Na podstawie podanych przykładów można stwierdzić, że dr E. Szymik włącza się w dyskurs pedagogiczny krajowy i międzynarodowy, ma bogate doświadczenie w organizacji i prowadzeniu konferencji i przedsięwzięć naukowych.

Swoje dokonania naukowo-badawcze Habilitant lokuje w trzech zakresach problemowych, ale wskazuje najważniejszy, który określa jako *Badania nad dramą w procesie wychowania i edukacji*. Ten obszar dokonań naukowych dra Eugeniusza Szymika zapoczątkowały badania w obrębie przygotowań doktoratu. W 2011 roku nakładem Oficyny Wydawniczej "Impuls" Habilitant opublikował publikację pt. *Drama w nauczaniu języka polskiego*. Pokazuje w niej dramę jako metodę sprzyjającą nowej koncepcji edukacji, akcentującej prawo dziecka do indywidualności, spontaniczności i aktywności. Dzięki stosowaniu dramy uczniowie nabywają umiejętności rozwiązywania problemów i adekwatnego zachowania się w różnych sytuacjach życiowych. Tezy te Autor rozwija proponując różne scenariusze zajęć dla różnych szczebli kształcenia, w tym edukacji wczesnoszkolnej. Przykładowe scenariusze są wartościowe, zajęcia integrują różne obszary dziecięcego działania, skupiają uwagę na różnych aspektach relacji społecznych, gromadzeniu słownictwa, w tym do określania stanów psychicznych itp. Publikacja ma wartość dydaktyczną i propaguje wykorzystanie metody dramy wśród nauczycieli.

Do podobnej konstatacji prowadzi przegląd załączonych do wniosku artykułów i rozdziałów w publikacjach zbiorowych. Autor przedstawia w nich rolę dramy w procesie intersemiotycznego przekładu utworów literackich, wskazuje bogactwo ćwiczeń dramowych w rozwoju kompetencji językowych i komunikacyjnych, zwraca uwagę na twórcze aspekty dramy i jej użycie dla wywołania przeżycia, doświadczenia, indywidualnej refleksji oraz społecznego tworzenia reprezentacji świata. W tekstach zamieszcza scenariusze zajęć zintegrowanych bądź lekcji języka polskiego, w zależności od etapu kształcenia.

Wiele przywołanych publikacji w Autoreferacie na ss. 16-21 Habilitant prezentuje jako teksty o charakterze metodycznych. Natomiast tekstów badawczych, powiązanych z tematyką wskazaną przez Habilitanta jako *Badania nad dramą w procesie wychowania i edukacji*, wyodrębniłam tylko kilka. Można powiedzieć, że dotyczą one eksploracji problematyki dramy, jej potencjału edukacyjnego i wychowawczego. Do nich mogę zaliczyć autorską publikację pt. *Drama w procesie wychowania dzieci i młodzieży w Polsce i Czechach*

(*pedagogiczne studium porównawcze*), Cieszyn 2016 rok. Ma ona charakter komparatystyczny. Przedstawione w niej badania pedagogiczne skupiają się na określeniu efektywności dramy w procesie wychowania w klasach wyższych. Podstawowy problem badań został sformułowany w postaci pytania: *jakich zmian doświadczają w relacjach inter- i intrapersonalnych uczniowie uczestniczący w rocznych zajęciach z wykorzystaniem dramy?* Badania były prowadzone w paradygmacie pozytywistycznym, zostały zaplanowane prawidłowo. Autor wykorzystał metodę sondażu diagnostycznego oraz technikę ankiety, a jako narzędzie badań - kwestionariusz ankiety - kierowany do uczniów z Polski i Czech z polskim językiem nauczania oraz inny kwestionariusz - kierowany do nauczycieli. Badania były prowadzone w roku szkolnym 2012/2013 na terenie miast: Czerwionka-Leszczyny oraz w Czeskim Cieszynie. W szkołach wykorzystywano metodę dramy w realizacji zadań wychowawczych, a doświadczenia uczniów i nauczycieli były podstawą ich refleksji i opinii na temat edukacyjnego znaczenia dramy. Analiza odpowiedzi uczniów wskazuje na wzrost ich świadomości w zakresie relacji społecznych, własnych przeżyć, poglądów i postaw, przyrost wiedzy na temat źródeł konfliktów i sposobów ich rozwiązywania. Generalnie młodzi ludzie pozytywnie oceniają zajęcia z wykorzystaniem dramy i potrafią merytorycznie uzasadnić swoją wypowiedź. Podobnie nauczyciele z Polski i Czech dostrzegają wartości wychowawcze dramy i wykorzystują tę metodę w wyjaśnianiu różnych sytuacji trudnych. Badania te uznaję za wartościowe, pokazują kompetencje badawcze ich Autora. Uważam, że mogły być podstawą pogłębionego projektu badawczego.

Kolejną publikacją, którą chcę poddać analizie, jest monografia z 2020 roku pt. *Drama: wybrane aspekty polonistycznej edukacji wczesnoszkolnej. Koncepcje-badania - wyniki*, napisana przez Olimpię Gogolin i Eugeniusza Szymika. Wprawdzie brakuje oświadczeń współautorów o procentowym wkładzie pracy, ale zakładam, że przedstawienie tej publikacji przez Pana Szymika do oceny w postępowaniu habilitacyjnym jest uzgodnione i nie narusza interesu drugiej strony. Jako że jest to publikacja z 2022 roku, kolejna w działaniu badawczym Autora, przyjrzałam się jej pod kątem jakości naukowej dyskursu kierowanego do nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej.

W Autoreferacie (s. 16) Autor charakteryzuje wspomnianą publikację następująco: *W publikacji zaprezentowano między innymi wyniki badań przeprowadzonych wśród nauczycieli i uczniów klas I-III szkół podstawowych. Badania te miały formę sondażu oraz testu kompetencji językowych skierowanego do najmłodszych. W książce zamieszczono opisy działań dramowych z wykorzystaniem wybranych technik dramowych. Walorem książki jest jej nowatorstwo w zakresie analizy wpływu dramowej interpretacji baśni na sytuację dziecka*

w szkole. Ponadto publikacja ta jako jedna z pierwszych w całości koncentruje się na dramie w polonistycznej edukacji wczesnoszkolnej.

Na podstawie treści zamieszczonych w rozdziale pt. *O edukacji wczesnoszkolnej słów kilka* można sądzić, że wiedza o rozwoju dziecka w młodszym wieku szkolnym jest bardzo skromna, przypadkowa, nieuporządkowana i nie podlega z biegiem czasu rekonstrukcji. Autorzy przywołują wybiórczo informacje na temat rozwoju emocjonalnego, społecznego, poznawczego i moralnego dziecka, więcej miejsca poświęcając na charakterystykę rozwoju w okresie wczesnego i średniego dzieciństwa, często odwołując się do publikacji z lat 80. XX wieku. W związku z tym dominuje perspektywa konstruktywizmu poznawczego, chociaż Autorzy tego nie uzasadniają. Pominę błąd merytoryczny na s. 39, który zapewne nie został zauważony w korekcie autorskiej.

Ale w książce tej zauważam również nowe wątki dotyczące kompetencji kluczowych, kompetencji komunikacyjnej, wyjaśnienie pojęć, z odwołaniem do modelu wiedzy językowej Idy Kurcz. Można było te kwestie wzbogacić, odwołując się do publikacji Kingi Kuszak pt.: *Kompetencje komunikacyjne dzieci w okresie późnego dzieciństwa w aspekcie rozwojowym* i kolejnych, które są pokłosiem jej wieloletnich badań. Pojawia się też termin "teoria umysłu", ale nie jest szerzej wyjaśniany. Wspominam o tym, gdyż byłby to jeden z obiecujących tropów w rozwinięciu podstaw rozumienia procesów wychowawczych z wykorzystaniem dramy.

Aspekty badawcze w publikacji pt.: *Drama: wybrane aspekty polonistycznej edukacji wczesnoszkolnej. Koncepcje-badania - wyniki*. dotyczą odpowiedzi na pytanie: jakie rodzaje zmian w związku z uczestnictwem w lekcjach dramowych zachodzą u uczniów polonistycznej edukacji wczesnoszkolnej w zakresie kompetencji komunikacyjnych - w opinii ich samych i nauczycieli (s. 43)? Autorzy wyraźnie stwierdzają, że "wpływ dramy", który wskazywany jest w celu głównym, jest określany na podstawie opinii respondentów. Model badań jest bardzo zbliżony do zastosowanego w monografii opisywanej powyżej, ale terenem badań były wybrane szkoły tylko z województwa śląskiego. Wyniki badań są przedstawiane i porównywane tylko w rozkładzie tabelarycznym, a interpretacja i komentarze są adekwatne do przedstawianych danych. Podobnie nauczyciele oceniali zaobserwowane zmiany w zachowaniu uczniów po zastosowaniu dramy.

Kolejny cel badawczy, przyjęty we wspomnianej publikacji, dotyczył określenia wpływu baśni w interpretacji dramowej na sytuację dziecka w szkole (s. 81). Podobnie zastosowano sondaż diagnostyczny, technikę ankiety i kwestionariusz ankiety, który był kierowany do uczniów oraz odpowiedni do nauczycieli. Chodziło również o poznanie opinii

respondentów na temat wartości edukacyjnej dramy. Prezentacja wyników w formie tabelarycznej, a rozkłady wyników prezentowane w formie liczbowej i procentowej, co stanowiło dla badaczy wystarczającą podstawę do wyprowadzania wniosków. W pracy można zauważyć pomyłki i niedociągnięcia metodologiczne, a ostateczne analizy prowadzone są na podstawie zestawienia wyników surowych, bez analiz z zastosowaniem odpowiednich procedur statystycznych.

Generalnie oceniam pozytywnie intencje badań, cel i ich kierunek, ale podjęte działania badawcze są niewystarczające. Również oceniam pozytywnie zaangażowanie dzieci do wypowiedzi na temat efektywności zajęć edukacyjnych i pytanie je o doświadczenia poznawcze, emocjonalne i społeczne. Pozwala to nam pedagogom zrozumieć jak uczniowie odbierają edukacyjną rzeczywistość dnia codziennego. Stawianie dzieci w roli kompetentnych rozmówców w kwestii ich dotyczących jest wyrazem podejścia podmiotowego i partycypacyjnego wobec dziecka.

Analiza kolejnych publikacji współautorskich Pana dra Eugeniusza Szymika i Pani Olimpii Gogolin pokazuje eksplorację różnych obszarów edukacji w aspekcie stosowania metody dramy. Projekty badań i ich rozwiązania metodologiczne są bardzo zbliżone, oparte na paradygmacie pozytywistycznym, najczęściej z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego. W prowadzonych badaniach dr Eugeniusz Szymik przedstawia znaczenie stosowania dramy na różnych lekcjach dla poziomu osiągnięć edukacyjnych uczniów. Są to problemy wartościowe poznawczo, ale nie są poddawane głębszej refleksji naukowej. Zarówno prezentowana czytelnikom wiedza na temat dramy, procesów i mechanizmów oddziaływania nie podlega autorskiej rekonstrukcji, jak również obszar efektów edukacyjnych nie podlega pedagogicznym uogólnieniom. Brakuje autorskiego interdyscyplinarnego podejścia do badanych kwestii, autorskiego wkładu w poszerzenie wiedzy na temat pedagogicznych wartości dramy.

Informacje o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących wiedzę

Pan dr Eugeniusz Szymik jest doświadczonym nauczycielem akademickim, z zapleczem wieloletniego nauczyciela języka polskiego na różnych poziomach kształcenia. Z uznaniem odnotowałam bogate przygotowanie zawodowe Habilitanta, uzyskanie III stopnia specjalizacji zawodowej w zakresie nauczania języka polskiego, wielość osiągnięć dydaktycznych i wyróżnień nauczycielskich, co ma również niebagatelne znaczenie w pracy dydaktycznej ze studentami oraz szerszej działalności zawodowej.

Od 2002 roku pracuje jako nauczyciel akademicki. W latach 1991- 2014 ściśle współpracował z Wydziałem Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, prowadząc zajęcia otwarte, lekcje pokazowe oraz warsztaty dramowe dla studentów Filologii polskiej. Pan dr Szymik prowadził też zajęcia otwarte oraz lekcje pokazowe dla nauczycieli w środowisku lokalnym, popularyzując metodę dramy.

W roku 2005 dr E. Szymik był recenzentem merytorycznym projektów dwóch podręczników do nauczania języka polskiego dla pierwszej klasy gimnazjum pt. „Nasz wspólny świat”. Podręczniki te ukazały się nakładem Wydawnictw Edukacyjnych WIKING. W roku akademickim 2011/2012 opracowałem karty efektów kształcenia z przedmiotów *Literatura dziecięca* oraz *Metodyka edukacji językowej* dla studiów stacjonarnych i niestacjonarnych kierunku Pedagogika w Gliwickiej Wyższej Szkole Przedsiębiorczości w Gliwicach.

Wśród osiągnięć dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących wiedzę Pana E. Szymika na podkreślenie zasługuje bogata działalność na rzecz środowiska: udział w konferencjach dla nauczycieli, prowadzenie warsztatów dramowych, opracowanie pomocy metodycznych itp. Za działalność dydaktyczno – oświatową na terenie lokalnej społeczności Habilitant został uhonorowany medalem 50-lecia przez władze gminy i Miasta Czerwionka-Leszczyny.

W roku 2013 i 2015 był członkiem Komitetu Naukowego i Organizacyjnego Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Słowo, obraz i dźwięk w edukacji szkolnej” i członkiem Komitetu Naukowego i Organizacyjnego Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży w przestrzeni wirtualnej w teorii i praktyce”.

W latach 2013-2014 brał udział jako wykładowca w projektach unijnych „Spotkajmy się w bibliotece” oraz „Nowoczesna biblioteka”, realizowanych w ramach Priorytetu IX POKL

Jako pracownik dydaktyczno-naukowy w Gliwickiej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości promotorem 55 prac licencjackich (z czego 15 było wyróżnionych) oraz recenzentem 96, a na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego wypromował 15 prac licencjackich.

W latach 2016-2020 dr E. Szymik był członkiem Kierunkowego Zespołu Zapewniania Jakości Kształcenia przy Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, co świadczy również o jego pozycji zawodowej w środowisku akademickim.

Pan dr Eugeniusz Szymik w swojej karierze zawodowej otrzymał odznaczenia i wiele nagród: 2007 – Brązowy Krzyż Zasługi Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, 2014 – Medal

Komisji Edukacji Narodowej nadany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, 2013 – Medal 50-lecia w uznaniu wybitnych zasług dla rozwoju Gminy i Miasta Czerwionka-Leszczyny, w 1993 – Nagrodę Kuratora Oświaty w Katowicach i inne.

Został też wielokrotnie nagrodzony Nagrodą Rektora Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach za działalność naukowo-badawczą: w 2017 roku – Nagrodą Zespołową Rektora III stopnia za działalność naukowo-badawczą (Uniwersytet Śląski w Katowicach), podobnie w 2018 – Nagrodą Indywidualną Rektora III stopnia za działalność naukowo-badawczą (Uniwersytet Śląski w Katowicach), oraz w 2022 roku – Nagrodą Prorektora ds. Rozwoju Kadry za działania projakościowe, tj. za wysokiej jakości osiągnięcia publikacyjne w Instytucie Pedagogiki za 2020 r.

Konkluzja końcowa

Przedstawiony do oceny dorobek naukowy Pana doktora Eugeniusza Szymika nie stanowi znaczącego wkładu w rozwój pedagogiki. Pan doktor Eugeniusz Szymik ma znaczne osiągnięcia metodyczne i popularyzatorskie, ale nie mogę ich uznać za podstawę oceny dorobku naukowego.

Kryteriów wymagań naukowych nie spełnia również monografia autorstwa Pana doktora Eugeniusza Szymika pt. *Dramowa interpretacja baśni w kontekście kształtowania relacji interpersonalnych dzieci w wieku wczesnoszkolnym*. (Radom: Wydawnictwo Naukowe Łukasiewicz – Instytut Technologii Eksploatacji, 2021, ss.327), wskazana w autoreferacie jako osiągnięcie naukowe. Ogólnie rozprawę habilitacyjną oceniam jako powierzchowną w warstwie teoretycznej i badawczej, zawierającą uchybienia metodologiczne, a wyniki badań zostały w niej przedstawione bez należytej wnikliwości.

Z przykrością stwierdzam, że dorobek naukowy Pana doktora Eugeniusza Szymika nie spełnia wymagań stawianych w postępowaniu habilitacyjnym, określonych w art. 219 ust. 1 pkt. 2 i 3 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2020 poz. 85, z późn. zm) i oceniam negatywnie przedłożony wniosek o nadanie stopnia doktora habilitacyjnego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika.

prof. dr hab. Józefa Bałachowicz

